

B A I

EEN LEUVENS TINNEN BORD UIT DE ABDIJ VAN VLIERBEEK

EEN KAMERPOT VAN DE LEUVENSE TINNEGIETER
ROMBOUT VAN DER MAELEN (†1653)

EEN ZELDZAME TERRINE VAN DE BRUGSE TINNEGIETER
FRANÇOIS DHOLLANDER (1715-99)

EEN SCHOTELVORM UIT DE TINNEGIETERIJ VAN
E. VAN HOUTRYVE (1704-43) TE BRUGGE

DOOR

E.L. DIJKMANS

ARTIUM MINORUM FOLIA LOVANIENSIA

XXVIII

1984

Een Leuvens tinnen bord uit de
abdij van Vlierbeek

Een kamerpot van de
Leuvense tinnegieter
Rombout Van der Maelen († 1653)

Een zeldzame terrine
van de Brugse tinnegieter
François Dhollander (1715-99)

Een schotelvorm
uit de tinnegieterij van
E. Van Houtryve (1704-43) te Brugge

E. L. DIJKMANS

Een Leuvens tinnen bord uit de abdij van Vlierbeek

E. L. DIJKMANS

De vele tinnen borden, die bewaard bleven, wekken doorgaans minder de belangstelling dan ander oud tinwerk. Ze hebben alle dezelfde eenvoudige functionele vorm, hebben bij benadering dezelfde afmetingen en dragen bovendien zelden een opschrift of een versiering, zoals vaak voorkomt op schotels en dienbladen. Hun enig ornament bestaat dikwijls uit een geprofileerd randje, dat in de achttiende eeuw soms accoladevormig verloopt. Opgesteld op een rij, worden zij om hun decoratief effect wel algemeen geapprecieerd. Hierbij wordt nochtans al te dikwijls de individualiteit van ieder bord uit het oog verloren. De merken, die op het tin werden aangebracht, laten immers toe zijn herkomst en eventueel ook zijn gebruik te achterhalen en het derhalve, afgezien van de charme van zijn grijzige glans, ook historisch te waarderen.

Een eenvoudig tinnen bord met vlakke boord (afb. 4) verdient om deze reden aan de vergetelheid ontrukkt te worden. Onder de tinmerken, die over de draairingen onder op de bodem werden ingeslagen (afb. 1), bemerkt men rechts in een staand ovaal met parelrandje de figuur van de H. Petrus, herkenbaar aan de sleutel, zijn gebruikelijk attribuut. Te Leuven werd, zoals in verscheidene andere Brabantse steden, een keurmerk met de beeltenis van de stadspatroon, i. c. Sint-Pieter, op het tin aangebracht. Het grote roosmerk links is voorzien van een kroon waarvan de band de

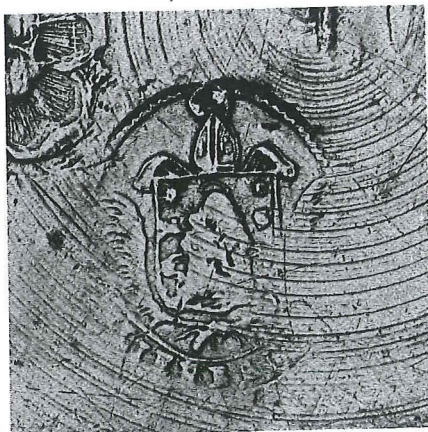
initialen IBP draagt. Dezelfde initialen waren ook onderaan op het Petrusmerk aanwezig, zoals blijkt uit beter ingeslagen voorbeelden op andere voorwerpen¹. Het ronde merk bovenaan tenslotte vermeldt de tin-kwaliteit en de naam van de gieter: ENGE(LS) (B)LOCKT(EN) :I:B: (PEE)-

Afb. 1. Tin- en eigendomsmerken (macro 2 ×) op het bord (afb. 4).

Antiek 1983/84

TE(RS). Deze drie merken werden gebruikt door de Leuvense tinnegieter Jan Baptist Peeters. Op 18 april 1771 werd hij, na het maken van het proefstuk, het afleggen van de eed, het betalen van 150 gulden ambachtsgeld en van 1 gulden en 2 stuivers voor een pond was, als meester in het ambacht van de smeden opgenomen². - De tinne- en loodgieters maakten te Leuven samen met de smeden, koperslagers, geelgieters, klokkengieters en horlogemakers deel uit van het smedenambacht. - Anderhalf jaar later, op 27 oktober 1772, bekwam Peeters, na betaling van 50 gulden aan het Groot-Ambacht, ook het recht aardewerk, porselein en glaswerk te verkopen³, een recht dat de tinnegieters in de meeste steden van oudsher verworven hadden. Zo was hij in staat de stijgende belangstelling, die deze waren ten nadele van het tinwerk kenden, commercieel op te vangen.

Naast de drie tinmerken komen op het bord ook nog twee eigendomsmerken voor. Eigenaars van tinnegoed lieten vaak hun naam, initialen, huismerk of wapen op hun tafelgerei aanbrengen dat zij aldus tegen diefstal trachtten te vrijwaren. Van talrijke instellingen, zoals gilden, ambachten, abdijen, kloosters en hospitalen, is bekend dat zij hiervoor zelfs speciale merkijzers lieten snijden. Aan deze eigendomsmerken werd tot nog toe veel minder aandacht besteed dan aan de tinmerken, hoewel zij toelaten de vroegere eigenaars te leren kennen en

derhalve het tin te situeren in het milieu waarin het eens werd gebruikt. Ze werden gewoonlijk goed zichtbaar op de boord van borden en schotels ingeslagen. Op het bord van J. B. Peeters bevinden ze zich nochtans onder op de bodem. Nog duidelijk leesbaar zijn de initialen IBM, waarvan de naamdrager bezwaarlijk kan achterhaald worden. Een tweede, blijkbaar ouder eigendomsmerk is minder goed leesbaar. De ovale stempel met golvend randlijstje stelt een wapenschild voor tussen twee gekruiste palmtakken en gedekt door een mijter met uitkomende kromstaf; in het schild kan men nog de silhouet onderscheiden van een zittende Madonna met het Kindje op de schoot (afb. 2). Het wapen van de oude Benedictijnenabdij van Vlierbeek bij Leuven, die aan Maria was toegewijd, vertoont reeds van in de middeleeuwen de Madonna met het Kindje gezeten op een bank met in het

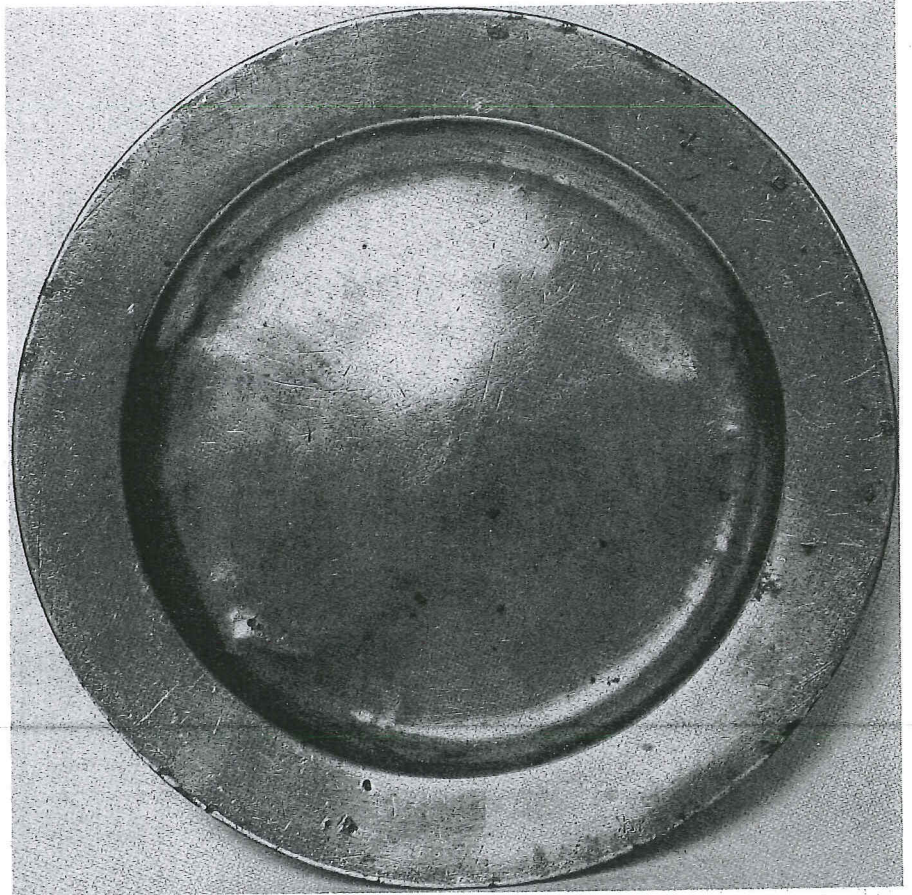

Afb. 2. Eigendomsmerk van de abdij van Vlierbeek (macro 2 ×).

Afb. 3. Wapen van de abdij van Vlierbeek. Detail uit een gezicht op de abdij (ets van L. Vorsterman jr.) in A. Sanderus, *Chorographia sacra Vlierbaci ...*, (*Chorographia sacra Brabantiae ...*), Brussel, 1659.

schildhoofd links (heraldisch rechts) een zoon en rechts (heraldisch links) een wassenaar of halve maan (afb. 3). Zo komt het ook voor op dit eigendomsmerk, waar zich bovendien onder de zoon een uitgewiste letter en onder de maan een letter S bevinden. Beide letters, nu eens H S dan weer N S gelezen en tot nog toe onverklaard gebleven, worden eveneens en op dezelfde plaats aangetroffen op een zegelmatrijs van de abdij van Vlierbeek⁴. Daarenboven kunnen in een banderol onder op het merk nog de letters .LIERB... gelezen worden, zodat alle twijfel omtrent dit merk vervalt.

Het tinnen bord behoorde dus eerst tot het huisraad van de abdij waarvan de stichting te danken is aan Godfried met de Baard, graaf van Leuven en hertog van Neder-Lotharingen. Hij stelde in 1125 zijn domein Vlierbeek ter beschikking van de abdij van Affligem om er een kloostergemeenschap te vestigen. Na meer dan zes eeuwen werd de abdij van Vlierbeek in 1796 door de Fransen opgeheven. Gebouwen en inboedel werden openbaar verkocht⁵. De abdijkerk werd in 1829 de zetel van een zelfstandige parochie voor de inmiddels opgerichte gemeente Kessel-lo. Aan deze gemeente, die sinds 1 januari 1977 bij Leuven werd gevoegd, werd bij Kon. Besluit van 7 september 1928 het aloude wapen van de abdij als gemeentewapen toegekend. Vermits de abdij in 1796 werd afgeschaft en J. B. Peeters pas in 1771 het meesterschap verwierf, was het bord ten hoogste een kwart eeuw in Vlierbeeks bezit. Het is het enige voorbeeld dat tot nog toe kon worden teruggevonden van het tinnen huisraad van deze abdij, die zich haar tinnegoed vermoedelijk steeds bij gieters van het nabijgelegen Leuven aanschafte.

Afb. 4. Bord (tin, ø 23, 8 cm), Leuven, J. B. Peeters. Privé verzameling.

¹ Zie o.a. P. Baudouin, *Herkomsttekens*, in *Ons Heem*, 13, 1959, p. 123, afb. 160 en 161 (waar verkeerdelijk IBG in plaats van IBP in het roosmerk genoteerd werd).

² Stadsarchief Leuven, nr. 11672, fol. 113 r°; nr. 11675, fol. 94 r°.

³ Stadsarchief Leuven, nr. 11664, fol. 130 r°. Zie ook L. van Buyten, *Het Leuvense faiencebedrijf Verplancke-Van Cutsem, 1768-1771*, in *Arca Lovaniensis*, 2, 1973, p. 58 (met foutieve datering 27 oktober 1712).

⁴ J. Crab, P. V. Maes en L. van Buyten, *Stedelijk Museums 'Van der Kelen-Mertens', Leuven. Inventaris, Afdeling B: Kunstambachten*, 2, Leuven, 1967, p. 118, nr. B/IV/32; *850 jaar Benedictijns leven in het Leuvense* (tent. cat.), Leuven, 1980, p. 38, nr. VI 8.

⁵ Voor de geschiedenis van de abdij zie A. Smeyers, *De abdij van Vlierbeek*, (Kessel-Lo), 1955; M. Smeyers, *Abbaye de Vlierbeek à Kessel-Lo*, in *Monasticon belge*, 4: *Province de Brabant*, 1, Luik, 1964, p. 81-110.